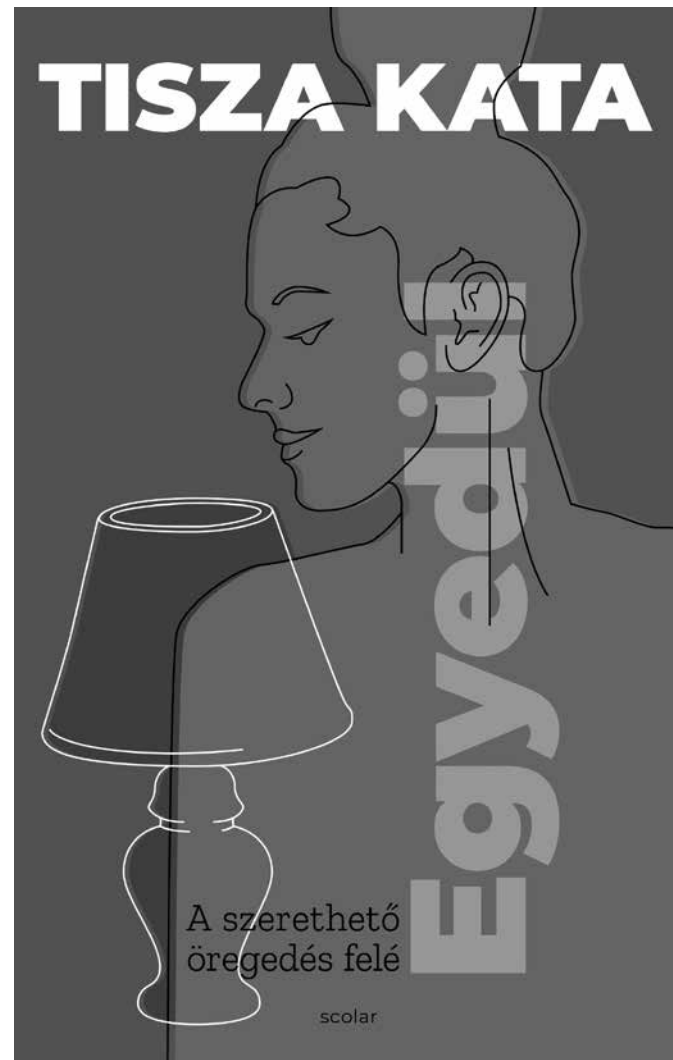

URECZKY Eszter

„a kivésődés fájdalma”

(Tisza Kata: *Egyedül* —
A szerethető öregedés felé.
Scolar, 2021)

„Ha öreg leszek meglesz mindenem
De nem fogja meg a ráncos kezem
Van iPhone-om meg trendi iPhone-tokom
De nem lesz unokapuszi a májfoltokon.”

Honeybeast: *Egyedül*

Tisza Kata legújabb könyve jól körülhatárolt, ám Magyarországon eddig viszonylag keveset kutatott, a közbeszédben pedig egyértelműen alulreprezentált témát választott tárgyául: a feminista gerontológiát. A kötet tágabb elméleti-módszertani háttere a szerzőt eddigi pályája során is foglalkoztató életútkutatáson belül az öregedéskutatás, még specifikusabban pedig az életkor alapú előítéletek (ageizmus) vizsgálata napjaink Magyarországon. Az *Egyedül*ben összegzett kutatómunka alapját egyrészt az ELTE PPK interkulturális pszichológia mesterképzésén 2012-ben megszerzett diplomája, majd ugyanott folytatott doktori tanulmányai jelentik, melyet végül fokozatszerzés nélkül zárt le, ám jelenleg színpadi munkássága mellett coachként¹ és előadóként is egyaránt aktív, 2021-ben pedig az év írója kategóriában Arany Medál-díjjal tüntetették ki. Tisza Kata egy friss interjúban² a következőképpen fogalmazza meg az interkulturális pszichológia tudományos-társadalmi jelentőségét: „[...] a mainstream pszichológiához képest megszólaltatja a marginalizáció hangjait is. Olyan problematikákkal foglalkozik — akár kulturálisan összehasonlítható keretrendszerben is —, mint a melegség, hajléktalanság, cigányság, zsidóság, fogyatékosok, nők helyzete, tehát összességében társadalmi egyenlőtlenségek, előítéletek és identitásküzdelmek, egyéni és társadalmi szinteken.”

Az öregedéskutatás tehát számos meghatározó kutatási és közéleti, globális és magyar kontextusba illeszkedik, és egyre égetőbbé váló társadalmi problémákra keres válaszokat. A globális észak fejlett társadalmában ugyanis évtizedek óta erősödik az „ezüsthullám” jelensége, vagyis az előregedő népesség demográfiai átalakulása nyomán létrejövő termelési és fogyasztási lehetőségek piaca, amely ugyanakkor az úgynevezett gondoskodási válság kiéleződésében is kulcsszerepet tölt be. Japánban például a statisztikák szerint immár évek óta több pelenkát adnak el időseknek, mint csecsemőknek, az Egyesült Államokban jellegzetes bűnügyi kategóriává vált az idősek gyámság alá helyezésével való, anyagi haszonszerzés céljából elkövetett visszaélés, a pandémia első hullámai pedig számos idősbántalmazó viselkedést hívtak elő számos országban, köztük itthon is. De már a kortárs globális film fősodrában is egyértelműen érzékelhető egyfajta kor-fordulatként leírható jelenség, ahogy azt a demenciát és az időskori gondoskodással járó orvosi-etikai-lélektani problémákat ábrázoló alkotások növekvő száma mutatja, mint például: Michael Haneke: *Amour*, 2012; Florian Zeller: *Az apa*, 2020; J Blakeson: *Fontos vagy nekem*, 2021; Deák Kristóf: *Az unoka*, 2021, François Ozon: *Minden Rendben ment*, 2022.

A szakmai szempontok relevanciája mellett azonban a kötetet olvasva az is világossá válik, hogy az *Egyedül* Tisza Kata személyes életútjának és eddigi köteteinek szintén szerves folytatása, melyben egyrészt ragaszkodik a korábbi szövegeiben megteremtett esszéregényszerű műfaji kerethez, másrészt korábban nem alkalmazott szempontokkal tölti meg ezt a hibrid formát. A kötet hátlapján dr. Rác József egyetemi tanár, a szerző volt témavezetője is rámutat a tudományos és személyes beszédmódok összefonódására korábbi műveiben, illetve „romboló kapcsola-

tának” szerepére, melyet több művében is feldolgozott (*Most; Akik nem sírnak rendesen; A legjobb hely a városban te vagy; Kékre szeretni*). Az *Egyedül* valójában két témát dolgoz fel egyszerre, a fülszöveg szerint: „Egy öregedő kutató, miután elveszti szerelmét, magára marad fájó magányával, és a tudomány erejéhez nyúl, hogy értelmet találjon egyedülletében és élete hátralévő éveiben.” E két kérdés valójában szorosan összefügg, hiszen „[a] gyász és az öregedés látszólag hasonló: mindkettő a veszteségekről³ szól.” Továbbá az is motiválta a szerzőt a témaválasztásban, hogy gyermekkorában, az 1980-as évek Romániájában gyakran maradt magára, hiszen a szülei éjjel-nappal dolgoztak, és ebben az időszakban rendszeresen bókászott parkokban, sok idős embert látva egyedül ücsörögni. Ekkor kezdte el foglalkoztatni, hogy milyen lehet az életünk második felében egyedül maradni. Ugyanakkor ez a tematikus fókusz némi távolságtartást is lehetővé tesz számára a kutatása tárgyától: „Amikor témát keresem, elhatároztam, nem magamra fogok fókuszálni: kihagyom a zsidóságot, a női lét problémáit, a határon túli magyarokat, és objektív tudományos pozícióból fogok vizsgálni egy külső csoportot.”⁴ Az *Egyedül*ben megszólaló szerzői-elbeszélői hang tehát egyszerre a múltbeli, fiatal én tapasztalata felé fordulás és egyfajta felkészülés is a jövő kihívásaira: „Ha valamitől nagyon félek, belemegyek”⁵ – mondja Tisza Kata.

A szakmai és személyes ilyen szoros összefonódása miatt különösen fontos megkülönböztetni egymástól az életrajzi szerző és az elbeszélő entitásait, még ha számos párhuzam is vonható a kettő között (bár például a kötetbeli elbeszélő gyermektelen, míg Tisza Kata az Utószóban köszönetet mond lányainak, Sophie-nak és Mírának). A kötetben megszólaló hang egyszerre egy tudósé és egy magára maradt nőé, miközben a szöveg végig lebegtetni, halál vagy szakítás idézte-e elő veszteségét, ezáltal is nyitva tartva a lehetséges jelentések terét, s ily módon a női elbeszélői hang életkorhoz és nemi szerepekhez való viszonya egyformán meghatározó jelentőségű a kötetben, amely az érzelmi bántalmazás és a traumafeldolgozás korábban tematizált témaköréhez is sok szállal kötődik. Tisza Kata egyébként immár húsz éve foglalkozik traumafeldolgozó irodalomterápiával,⁶ tehát tetemes elméleti és gyakorlati tapasztalat birtokában jelentheti ki, hogy „[m]inél magasabb a frusztráció egy társadalomban, annál magasabb a szexizmus, a rasszizmus és az ageizmus megjelenése is, és a magyar társadalom nagyon frusztrált”. Az *Egyedül* talán

¹ <https://www.facebook.com/TiszaKataConsulting> (utolsó megtekintés: 2022. 03. 31.)

² <https://papageno.hu/konyv/2022/01/tisza-kata-sok-mulik-rajtunk-de-nem-vagyunk-mindenhatóak/> (utolsó megtekintés: 2022. 03. 31.)

³ <https://wmn.hu/kult/56386-tisza-kata-ha-szembenezel-a-hazugsagaiddal-bekesebb-oregedes-varhat-rad> (utolsó megtekintés: 2022. 03. 31.)

⁴ <https://wmn.hu/kult/56386-tisza-kata-ha-szembenezel-a-hazugsagaiddal-bekesebb-oregedes-varhat-rad> (utolsó megtekintés: 2022. 03. 31.)

⁵ https://konyvesmagazin.hu/nagy/tisza_kata_egyedul_margo.html (utolsó megtekintés: 2022. 03. 31.)

⁶ <https://forbes.hu/uzlet/tisza-kata-exluziv-interju-oregedeskutatas/> (utolsó megtekintés: 2022. 03. 31.)

legfőbb érdeme mindennek fényében tudományos megalapozottságú probléma- és kontextusérzékenysége és érzékenyítő ereje, valamint gyakran átütő erejű empátiája és lírai nyelvhasználata, amely az idős olvasóknak a ráismerés lehetőségét adhatja egy szakmailag és etikailag biztonságosan felépített diskurzusban, a fiatalabbakat pedig sikerrel, mégsem túlzottan didaktikusan sarkallhatja nézőpontváltásra és bevonódásra. A könyv valóban érzékeny, mégis elhanyagolt pontot talált el itt és most, s mutatja ezt az is, hogy a Glamour magazinban a hét könyvének választották,⁷ illetve jelenleg már a második kiadás található a boltokban, mert az első elfogyott.

A kötet tizenkilenc alfejezetre oszlik, melyek több szempontból járják körül az öregedés kérdéseit a nemzetközi szakirodalom, a hazai helyzet és a szerző saját kutatásai, illetve interjúi alapján, mindezt pedig végig esszéisztikus, vallomásszerű, személyes passzusok szakítják meg az elbeszélő elveszített párjáról és gyászunkjáról. Ezek a részek tartalmazznak megvilágító erejű, poetikus mélységű belátásokat, mint például hogy mind törekszünk „az értelmes közös életgyerek kihordására — neveljük egymásban a másikat” (246), de néhol át tudnak csúszni az önségítő irodalom közhelyeibe is: „Magamba fogadom a kitárt karjaim.” (204) Az olvasó valahol Barthes *Beszéd-törédekek a szerelemről* című könyvének epizodikus, aforizmaszerű sodrása és egy átfogó antropológiai-pszichológiai munka következetes terminológiájának cölöpjei között találja magát, ami összességében tág és dinamikus teret nyit meg a szöveggel együttgondolkodás számára. Az esszéisztikusság valóban szövegszervező elvvé válik, amennyiben nem dominál a kötetben sem a tudományos írásmód módszeres struktúrája, sem a széppróza történetmesélő, metaforikus logikája. Ha Tisza Kata tankönyvet akart volna írni, nyilván szerencsésebb lett volna uniformizáltabb formákkal dolgozni, és például személyes, érzelmileg telített felütéssel kezdeni az egyes részeket, majd kitágítani és elmélyíteni a perspektívát a kutatás tágabb tárgya felé. Ugyanakkor a szerzőnek éppen az volt az artikulált szándéka,⁸ hogy ne száraz, kiszámítható tananyagot gyártson: „[...] folyamatosan hiányérzetem volt. Úgy éreztem, a lényeg, az esszenciát, az érzéseket ki kell hagynom, herélnem, és csak a száraz önismétlő tényeket írhatom bele, aminek így nincs se lelke, se kreativitása, se játéka, se újítása, és én magam is untam. Ha viszont csak hagytam csapongani az érzéseimet, akkor az volt a kifogásom a szöveggel, hogy nem horgonyzik le egy feloldásban, nincsen egy professzionálisan vezetett íve, ami terápiás hatással végig vezet az olvasót valahonnan valahova. Ezért aztán egy ideig tartó kínlás után rájöttem, hogy nem kell nekem már meglévő és szigorúan leosztott műfajokba betuszkolnom magam, hanem akár létre is hozhatok olyan műfajt, amely megengedi a tudományt is és az irodalmat, hiszen mindkettőre szükség van egy feldolgozási folyamatban.”

A „Belépés az egzisztenciális egyedüllétbe” című nyitófejezet a személyes veszteség megélésének kendőzetlen leírásával kezdődik: „És hagyom, hogy fájjon a hiány. Hagyom, hogy fájjon az elmúlás. Hagyom, hogy szabaddá tegyen ez a fájás. És aztán

életté váljon bennem a szabadság. Vagyok. Egyedül. Én.” (9) A hiányzó másik álmában is megjelenik egy rejtélyes telefonhívás formájában: „Azt mondtad, most már annyira szeretsz, hogy nem jössz többé haza. Nem teheted meg, hogy további fájdalmat okozz nekem, és letetted.” (10) Ez a veszteség szemben áll a volt férj által hátrahagyott üres lappal az elbeszélő élet történetében: „A volt férjem úgy gyalogolt át az életemen, mintha nem is létezett volna valójában, csak a romokból — amiket hagyott maga után — tudom, hogy itt járt.” (10) Mindennek eredményeképpen a jelenben a kívülmáradás vágya, a kiábrándultság, az üresség érzése dominál: „Ezt akkor érzed, ha voltál már telített.” (12) Ezután „Az összhang megbomlása és visszarendeződés önmagunkba” című részben ez a hiány pozitív töltetűvé is képes válni: „A *nem* ad tartalmat, jelentést, tartást, méltóságot az igének, tehát határhúzás nélkül nincsen igaz vállalás.” (22) Az „Elve elrendelt örökség vagy egyéni, szabad döntés” című részben pedig szerepel az a szintézisszerű meglátás, miszerint „a legtöbbet fejlődni csakis magas minőségű társas kontextusban tudunk” (35). Ez a gondolat aztán ars poetikus, illetve metafiktív jelentőségűvé is válik a szövegben: „Az érzelmeim nélkül üres tankönyveket gyártanék, ami nem lenne több, mint pusztán elemzés, de én minden tankönyvet neked írok, s így átítatja őket az élet.” (36) Az első három fejezet tehát egyszerre érzelmi felütés és módszertani alapvetés, körülírva a szelf helyét az immár egy személyes világban, hogy aztán ebből az új origóból vágjon bele a megküzdési mechanizmusként is szolgáló kutatásba.

A következő négy részben immár az öregség kerül a középpontba, alapvetően kollektív, társadalmi szempontokból. Az „Életkor és társadalom összetűzése” című rész Simone de Beauvoir *Az öregség* című könyve (mely méltatlanul a *Második nem* mögé szorult az életmű recepciójában) kapcsán idézi a megfosztottság fogalmát (41), illetve definiálja az ageizmus jelentését, mely Robert Butler amerikai pszichiáter 1969-es munkáságáig vezethető vissza. A „Mi történik az emberben az idővel: hiedelmek a bőr alatt” című részben a szerző egyértelműen az úgynevezett progresszív öregedéskutatás mellett teszi le voksát, s közben rámutat az öregség tematizálásának három fő módjára a kortárs közbeszédben: stigmatizálás („nyuggerek”), eufemizálás („szépkorúak”), paternalizálás, illetve infantilizálás („néni”, „bácsi”) — ezek a tudattalanul is alkalmazott retorikai eljárások máris jelzik az öregség tabusított, teljes valóságában megnevezhetetlen mivoltát. „Az élet és a kor minősége” című fejezet bemutat néhány meghatározó szociológiai és pszichológiai elméletet, többek között azt a pszichoszociális modellt, mely nyolc fejlődési szakaszra osztja az emberi életutat (63), bevezeti továbbá nemzetközi szakirodalomban gyakran használt sikeres öregedés helyett a címbe is beemelt szerethető öregedés fogalmát (76). Ugyanakkor ki is emeli, hogy ez a terminus nem keverendő ösz-

sze valamiféle mérgező pozitivitással, ami szintén egyre gyakrabban az önségítő irodalomban, és legalább olyan káros jelenség, mint az ageizmus. Végül ismerteti az öregedés természetének hét téziséit, melyek közül a legfontosabbak talán azok, melyek a legmakacsabb közhiedelmekkel mennek szembe: „Számos fejlődési tartalékkapacitás van az öregkorban.”, illetve „A szelf időskorban is a megküzdés és az integritás fenntartásának erős rendszere.”, továbbá „Fontos megkülönböztetni a normális, az optimális és a patológiás öregedést.” (65)

„A jövő hiánya a jelent a múltba űzi: menekülés a nosztalgiába” című rész tovább elemzi az általános társadalmi öregségprezentációk jellemző mintázatait, melyek gyakran a zérótól csupán a magazinok közhelyeiig terjednek (76), és közös bennük, hogy mind a hanyatlásközpontú öregségábrázolások példái. Tisza Kata egy interjújában is kifejti ezt a szempontot: „Ezért aztán sajnos nagyon károsnak tartom a gyakorlatot,⁹ miszerint a korábbi totális láthatatlanságból ma némely női magazin a láthatóságba emeli ugyan az idős nőt, ám azzal az üzenettel, hogy lám: ilyen idősen is lehet valaki szexuálisan vonzó, tehát visszatolja a nőt a testébe és annak kívánatosságát teszi meg mércének, azt üzenve, hogy az örökös referencia a fiatalság megőrzése. Ez nem az önel fogadás és a belső megbékélés felé vezető utat nyitja ki, hanem ugyanannak a szexizmusnak a legitimációja, ami külső elvárásokhoz és megfelelésekhez köti a jóllétünket önazonosság helyett.” Azaz az idős nők egyszerre válnak láthatatlanná és igen szűk értelemben véve hipervizibilissé, s az előbbi problémát a kötet elbeszélője is megfogalmazza, „Akkor azt hittem: megöregedtem. Hogy az öregség ilyen: nem látod magad többé a tükrökben.” (203) Ezzel a jelenséggel pedig az a legnagyobb gond, hogy bármely személy alapvető pszichológiai igényei az autonómia, a kompetencia és a társas kapcsolódás, a fenti reprezentációs sémák pedig akadályozzák ezek kibontakozását. Ez a gondolat felidézheti Auguste Rodin *Öregasszony*¹⁰ című szobrát (amely beszédes módon „Öreg kurtizán” és „A kalapkészítő valaha szép felesége” néven is ismert), mely megrázóan ragadja meg az idős nő saját magára irányuló, szegyenkező tekintetét. A „Vajon mi az öregség, és mi nyújthat minőségi védelmet?” című rész erre válaszul meghatározza a szubjektív jóllét fogalmát, és ismét aláhúzza az alapvető pszichológiai igények jelentőségét. „Az idő szegyen, avagy mit kezdjünk a halálfélelemmel” című rész végül altalolja az öregség fogalmát, amennyiben a WHO szerint 45–59 év közötti középkorú, 60–74 közötti öregedő, 75–90 közötti öreg, 90 fölött pedig aggyastyán az illető. Az öregséggel kapcsolatos orvosi kategóriák kapcsán továbbá azt is kifejti, hogy számos szakmai korelátó jellegű az idős emberek esetében, például „az orvostudományban a depressziót hatvan fölött már nem kezeljük” (145), emiatt is szenved sok idős ember „larvált depresszió”-tól, és érzi testi-lelki szenvedését érdektelenné, láthatatlanná.

A következő szorosabb tematikus egységet véleményem szerint három fejezet alkotja, melyekben az idősödő nő kerül a középpontba: „Az öregedő nő és az öregedő férfi korlátai és lehetőségei” című fejezetben megismerjük az angol *disempowering*

és *double standard of ageing* fogalmakat, valamint a többszörös szerepelmélet hasznát a distressz elkerülésében. Rátérve „A feminista és kritikai gerontológia hangjai” témakörre, megtudjuk (kissé talán későn a kötetben, ezt a legelső fejezetben hasznos lett volna tisztázni), hogy „A gerontológia fogalma nem össze-tévesztendő a geriátriával, mert míg előbbi az öregedést kutatja, és annak folyamatait, utóbbi az időskori betegségeket, azok megelőzését és gyógyítását.” (139.) Mindez kiegészül még egy terminussal az öregség különböző értelmezései kapcsán: „A kritikai gerontológia a politikai gazdaságtan, a társadalom- és bölcsészettudományok szempontrendszerével próbálja megfejtetni az öregedés kérdéseit.” (140) Még egy fontos nemzetközi szakkifejezés fordítása szerepel ebben a részben, amennyiben „[a] „méltóságos megöregedés-dilemma is rendkívül ambivalens kérdés, önmagában *társadalmi bántalmazás*.” (143) A nemi szerepek kapcsán Tisza Kata rámutat, hogy a férfiak inkább lesznek függőek, és különösen nem kezelt depresszió esetén áll fenn ez a veszély, amely az érintett családját is sújtja: „a függőség önabúzus és társas abúzus” (106). „Az élet közepén állva, önmagadra találva” című fejezetben Betty Friedan kötete nyomán felmerül az otthonteremtő és a gondozó nőtipusok problémája a dolgozó nővel szemben, bár Friedan 1963-as kötete bizonyosan nem a legfrissebb és nem is legrelevánsabb szakirodalom a témában, főleg, hogy az amerikai társadalomról szól elsősorban. Nagyon is magyar (és elszomorító) azonban az a személyes anekdota, melyet egy feminista konferencián szerzett élményéről oszt meg (123), ahol ugyan nem engedték feminista gerontológiai témában előadni, ám a következő évben átvették a szempontrendszerét, az ő eredményeinek bármiféle elismerése vagy említése nélkül. Ez a blokk egy személyes, ám véleményem szerint nem jól elhelyezett gondolattal zárul: „A magam részéről, és ezt csak te tudtad, én sokáig vártam, hogy megöregedjek. Hogy megszűnjön a tárgyiasításom pozíciója, s a gondolataim határozzanak meg, ne a pusztán testem.” (159) Ez a gondolat természetesen legitim, de meglehetősen visszas hatást kelt egy olyan szövegrész végén, ami az idősödő nőt testi szinten is sújtó előítéletek romboló hatásáról szól. Ezekben a fejezetekben a nőiség és az öregség következetes egymás mellé helyezése kapcsán továbbá végképp megkerülhetetlenné válik a kérdés: hogyan lehetséges egy feminista gerontológiáról szóló kötetben még csak le sem írni Polcz Alaine nevét, aki számos könyvet írt az öregség, a nőiség és a halál személyes és szakmai kérdéseiről? Akár egyetért a szerző Polcz eredményeivel, akár nem, tudatos kiírása témából mindenképpen látványos hiányként mutatkozik meg a szöveg önpozicionálásában.

Újabb nagyobb tematikus egységnek mutatkozik az időskor és a párkapcsolat, az intimitás, a szexualitás megélése. A „Társas és egyedül létezés” című rész rámutat, hogy egy jó kapcsó-

⁷ <https://www.glamour.hu/monitor/a-szeretheto-oregedesrol-a-het-konyve-egyedul/8kpm53e> (utolsó megtekintés: 2022. 03. 31.)

⁸ <https://papageno.hu/konyv/2022/01/tisza-kata-sok-mulik-rajtunk-de-nem-vagyunk-mindenhatoak/> (utolsó megtekintés: 2022. 03. 31.)

⁹ <https://papageno.hu/konyv/2022/01/tisza-kata-sok-mulik-rajtunk-de-nem-vagyunk-mindenhatoak/> (utolsó megtekintés: 2022. 03. 31.)

¹⁰ <https://www.musee-rodin.fr/en/musee/collections/oeuvres/she-who-was-helmet-makers-once-beautiful-wife> (utolsó megtekintés: 2022. 03. 31.)

lathoz bármely életszakaszban a kötődés és a szabadság egyensúlya szükséges. „Az idő múlása és az intimitás megélése” rész gondolatmenete pedig azzal kezdődik, hogy valószínűleg azért van olyan sok szexkutatónak állt gyászkereső, mert a halál és a szexualitás valójában ugyanazon érme két oldalát jelentik, hiszen „az önmagunkból való kizuhanás a halálösztönhöz húz” (175), ahogy azt akár a posztkoitalis diszfória fogalma és jelensége is szemlélteti. Igen érdekes itt annak a jelenetnek a leírása, mely egy filmvetítés utáni beszélgetésről szól (2012 az „Aktív idősödés és a nemzedékek közötti szolidaritás” európai éve volt, ebből az alkalomból szervezték meg a *Kilencedik mennyország* című film vetítését Budapesten). E beszélgetés elemzése, diskurzusanalízise a kötet egyik legérdekesebb és legeredetibb része, mely felszínre hozza, hogy az aszexualitás sztereotípiája az egyik leggyakoribb, idősödéssel kapcsolatos társadalmi tévképzet, és igen ritka az intimitás, szexualitás idősök, vagy akár középkorúak esetében való művészeti ábrázolása (például ilyen szempontból is kivétel lehet *Az állampolgár* című film).

Ezt követően a kötet figyelme az életvéghez való közeledés felé fordul, fontos összefüggésre mutatva rá a párkapcsolati és az életvégi dilemmák között: „Minél magasabb az egyénben a halálfélelem, annál jobban fél a kötődéstől is, hiszen annál magasabb benne a szorongás a bekövetkező veszteség miatt.” (116) „A külső és a belső idő: az életkor relativitása” című részben a kötet megkülönböztet kronológiai, biológiai, szociológiai, pszichológiai, filozófiai életkor akcióidő-fogalmait (200), ám ez is olyan terminológiai kérdés, melynek talán egy korábbi fejezetben lett volna hasznosabb helye. Az egyes eseteleírások igen érdekesek ebben a részben, ugyanakkor túlzottan vázlatosak, kissé elnagyoltak is maradnak (ennek oka nyilván az interjúalanyok adatainak védelme is). A „Vajon lesz-e még idő befejezni?” című rész fókuszja az, hogy valójában főleg érzelmi igény szint kérdése, valamint az autosztereotípiák működésén múlik, ki mit vár és visel el időskorában, miközben a médiából ömlik a „halálpornó” (111), azaz a halál szélsőséges mennyiségű és vizuálisan kiélezett ábrázolása, s a méltó életvég vagy az asszisztált halál utópisztikus, sőt, ismeretlen jelenségnek számítanak idehaza. „Az »öregségérzés« és a várakozás »valamire«” című fejezet viszont pozitívumként emeli ki, hogy a seniorképzések meghonosodtak a magyar egyetemeken, s ez csakugyan igen fontos eredmény az intergenerációs párbeszéd és az élethosszig való tanulás szempontjaiból.

Egyfajta zárlatszerepet látszik betölteni a kötetben az utolsó két fejezet: „Az öregedéskutatás útmutatásai a jelenben” burkolt, illetve kevésbé burkolt politikai célzásokat tartalmaz az aktuális politikai vezetésre, mely gyakran él a bűnbakká tétel és a manipuláció retorikai eszközével a tömegmédiában, összességében az autonómiától való megfosztás felé tolva el az idős állampolgárokkal való központi kommunikációt. Továbbá revelatív módszertani önreflexiót is tartalmaz ez a rész: „Ha most venném fel ezt a kutatást, egészen biztosan vizsgálnám, hogy foglalkozott-e az egyén tudatosan önismerettel.” (270) Végül, a „Kilépés az

egzisztenciális egyedüllétbe” című fejezet szerint destruktív és konstruktív melábu is létezik, ahol utóbbi fogalom szenitív intellektuális hozzáállást jelent a világhoz, azaz depatologizálja a nem depresszióként azonosítható lehangolt lelkiállapotokat, illetve idézi Viktor E. Frankl megvilágító erejű gondolatát: „a szabadságunk az inger és a reakció közötti tér” (283).

Tisza Kata legújabb kötete éppen ezt a szabadságot szólaltatja meg: a szerzőre jellemző bátor és formabontó, ugyanakkor formateremtő és gondolatébresztő módon emeli be a közbeszédbe a feminista gerontológia fogalmát és problémakörét, és ezáltal kulcsfontosságú társadalmi dilemmákra reflektál közhírhelyre, mégis szakszerű módon. A szerző egy interjúban arra is rámutat, hogy „[n]yilván mindenki egészséges, kiteljesedett időskort kíván magának, erőteljesen elhatárolódva a gurulós bevásárlótáskás, »kalácssütő« nagymama képétől”,¹¹ s ez a gondolat azért is érdekes, mert az *Egyedül* éppen az immáron egy főre vásárolt kalács képével kezdődik, majd a kalácssütő nagymama alakja a kötet közepe táján is felbukkan (76), mint a női öregedés egyetlen társadalmilag elfogadható, ám károsan reduktív formája (szemben a gonosz boszorkány stigmatizált alakjával), a kötet végén pedig újabb évsmetafora következik, ám ezúttal egy korábban kinézett levelezőbe látogat el az elbeszélő. A kalácssütő nagymama másokért élése, társadalmi szinten idealizált, ám egyéni szinten önfeladással (is) járó gondoskodása tehát a kötet végére átvezet az öngondoskodás és a nem magányként megélt egyedüllét felszabadító megéléséhez, hisz a levelezőben nem ő szolgál ki másokat, és különben sincsenek benne kétfős asztalok – vannak tehát a világban jó egyszemélyes helyek, sőt, néha talán az idősödő, női szelf tud a legjobb hely lenni a városban, testestől-lelkestől.

¹¹ <https://www.glamour.hu/monitor/a-szeretheto-oregedesrol-a-hetkonyve-egyedul/8kpm53e> (utolsó megtekintés: 2022. 03. 31.)

